PAKİSTAN TARİHİ

DAVUT ŞAHBAZ

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1964
KÜLTÜR SERİSİ: 1065

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-516-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Doç. Dr. Davut Şahbaz: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doçent doktor olarak görev yapmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora programlarını görev yaptığı anabilim dalında tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinde lisans programını bitirmiş, aynı fakültede yüksek lisans eğitimi görmüştür. 2011 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde, 2013 yılında Slovakya'da Comenius Üniversitesi'nde alanıyla ilgili ilmi araştırmalar yapmıştır. 2015, 2018, 2020 ve 2021 yıllarında Pakistan'ın İslamabad, Keşmir, Lahor, Multan, Faisalabad şehirlerinde çeşitli üniversitelerde ve kütüphanelerde saha çalışmaları ve doküman incelemeleri gerçekleştirmiştir. 2021 yılında, Pakistan'ın İslamabad şehrinde geleneksel olarak düzenlenen Pervin Şakir Uluslararası Urdu Edebiyat Festivali'ne davetli konuşmacı olarak katılmış ve Urdu edebiyatına uluslararası düzeyde katkı sağlayan araştırmacılara ve yazarlara tahsis edilen Nayyar Adbi Edebiyat Ödülü'nü almıştır. 2022 yılında Almanya Heidelberg Üniversitesi Güney Asya Enstitüsü Modern Güney Asya Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'ne davet edilerek misafir öğretim üyesi olarak görev yapmış ve post-doktorasını yine bu bölümde tamamlamıştır. Yazar, Pakistan Tarihi, Antik-Modern Keşmir Tarihi, Müslüman Hindistan Tarihi, Urdu Edebiyatı, Urdu Dili alanlarında araştırmalarını sürdürmekte ve lisans-lisansüstü düzeyde dersler vermektedir. Evli ve bir kız çocuğu babasıdır.

"Her iki tarafta da Hindistan'da ve Pakistan'da buna katılmayan, hoşlanmayan kesimler var ama benim kanaatimce başka bir çözüm yoktu ve eminim ki gelecek tarih hükmünü bölünme lehinde yazacaktır. Dahası, devam ettikçe, bunun Hindistan'ın anayasal sorununun tek çözümü olduğu gerçek deneyimlerle kanıtlanacaktır. Herhangi bir Birleşik Hindistan fikri asla işe yaramazdı ve bence bu bizi devasa bir felakete götürürdü. Belki bu görüş doğrudur, belki değildir; bu görülecek. Yine de bu bölünmede, azınlıkların bir dominyonda veya diğerinde olması sorunundan sıyrılmak imkansızdı. Artık bu kaçınılmaz. Başka bir çözüm yok. Şimdi ne yapacağız? Şimdi, bu büyük Pakistan Devletini mutlu ve müreffeh yapmak istiyorsak, tamamen ve yalnızca halkın, özellikle de kitlelerin ve yoksulların refahına odaklanmalıyız…Geçmişinizi değiştirir ve her biriniz, hangi topluluğa mensup olursa olsun, geçmişte ne tür ilişkiler içinde olursa olsun, rengi, kastı ve inancı ne olursa olsun yek bir ruhla çalışırsanız, bu devletin eşit haklara, ayrıcalıklara ve yükümlülüklere sahip ilk, ikinci ve son vatandaşı olarak, yapacağınız ilerlemenin sonu gelmeyecektir"

Muhammed Ali Cinnah
11.08.1947

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 15

I. BÖLÜM

Pakistan İdeolojisinin Tarihsel Gelişimi 19
Seyyid Ahmed Han: Müslüman Rönesansı ve Yeni Kimlik 31
Muhammed İkbâl: Yeni Ülke, Yeni Sınırlar 36
Çodhiri Rahmat Ali: Şimdi ya da Asla! 42
Muhammed Ali Cinnah: Ütopya'dan Gerçekliğe 46

II. BÖLÜM

Lahor Karar Tasarısı: Pakistan'ın Kuruluş Manifestosu 63
Ağustos Teklifi ve Cripps Heyeti 88
Hindistan'ı Terk Et Hareketi 99
Lord Wavell ve Simla Konferansı 105
1945-1946 Merkez ve Eyalet Seçimleri:
Hindistanlı Müslümanların İlk Politik Zaferi 109
Kabine Heyeti ve Hindistan Planı 115
Pakistan'ın Kuruluş Beyanı:
Lord Mountbatten ve 3 Haziran Bildirisi 120
Pakistan Kuruluyor: Radcliffe Sınır Komisyonu 133
Pencab Sınır Komisyonu 134
Bengal Sınır Komisyonu 134
Batı Pakistan 135
Doğu Pakistan 136

III. BÖLÜM

Pakistan'ın I. Genel Valisi Muhammed Ali Cinnah ve
Pakistan Devleti'nin İlk Kabinesi 141
İlk Adımlar, İlk Zorluklar 143
Mülteci Sorunu ve Mesken Sıkıntısı 144
Varlıkların Bölüşümü ve Güvenlik Sorunu 147
Sulama Kanalları Sorunu 149
Prens Devletler Sorunu 150

IV. BÖLÜM

Muhammed Ali Cinnah'ın Vefatı ve
2. Genel Vali Hoca Nazimuddin Dönemi 157
Hedefler Kararı 161
Temel İlkeler Komitesi 162
Liyakat Ali Han'ın Son Dönemi ve Suikast Sonucu Vefatı 167
Temel İlkeler Komitesinin İkinci Bildirgesi 170
Gulam Muhammed ve
Hoca Nazimuddin'in Görevden Azledilişi 171
Muhammed Ali Bogra 172
İskender Mirza 175
Pakistan'ın İlk Anayasası:1956 Anayasası 178
Birinci Sıkıyönetim: Muhammed Eyüb Han 182
1962 Anayasası 185
1965 Seçimleri ve 1965 Hindistan Pakistan Savaşı 188
Taşkent Deklarasyonu 190
General Muhammed Yahya Han:
İkinci Askerî Hükûmet Dönemi 192
Genel Seçimler ve Doğu Pakistan'ın Kaybedilişi
(Bangladeş'in Kuruluşu) 194
Zülfikâr Ali Butto: Pakistan'da İlk Sivil Hükûmet 198
Muhammed Ziya ul Hak ve Üçüncü Askerî Yönetim 204
Gulam İshak Han 208

Benazir Butto: Seçim, Sivil Hükûmet, Demokratik Kimlik.....209
Benazir Butto ve İlk Başbakanlık Dönemi 210
Mian Navaz Şerif: I. Dönemi 212
Benazir Butto: Yeni Bir Başlangıç.....213
Mian Navaz Şerif: Geleneksel, Yenilikçi.....216
Pervez Müşerref: Dördüncü Askerî Yönetim 218
Yusuf Rıza Gilani/ Asıf Ali Zerdari 222
Asıf Ali Zerdari 223
2013 Genel Seçimleri: Mian Navaz Şerif'in Üçüncü Dönemi..224
2018 Genel Seçimleri:
İmran Han ve Pakistan Adalet Hareketi.....226

KAYNAKÇA 229
DİZİN.....239

ÖN SÖZ

Pakistan; Hindistan'da yaşayan Müslümanların, bağımsızlık ütopyaları doğrultusunda etnik özelliklerini bir kenara bırakarak, dinî üst kimlik temelinde uluslaşmaları neticesinde 1947 yılında kurulmuş genç bir devlet olarak tanımlanabilir. Ancak bu kısa dönemi kapsayan tanım yapılırken, ülkenin üzerinde yükseldiği toprakların ve bu ülkeyi kuran Pakistanlıların İndus medeniyetinin ve Hindistan'ın binlerce yıllık kültürel, dinî ve politik birikiminin mirasçıları olduğu göz ardı edilmemelidir. Zira Pakistan'ı kuran insanlar, genetik olarak, bölgede hüküm sürmüş olan Türk, Arap, İngiliz, Moğol, Afgan ve Hint medeniyetlerinde yaşamış ve insanlık tarihini felsefi, dinî, politik, askerî ve kültürel anlamda derinden etkilemiş tebaanın ardıllarıdır ve bu durum, kavram olarak Pakistan'ı değilse de Pakistanlıları kadim zamanlardan günümüze kadar süregelen büyüleyici Hint alt kıtası medeniyetinin modern parçaları hâline getirir.

Pakistan, Hindistanlı Müslümanların, kendilerini dinî ve kültürel anlamda Hindistan'ın diğer yerel halklarından ayrı görmesi ve dinî-gündelik yaşam pratiklerini özgür ve müreffeh bir şekilde, bağımsız bir devlet çatısı altında deneyimlemeleri idealine dayanan, dinin alt ve üst yapısını oluşturduğu bütünleştirici hükümler ile seküler demokratik unsurların kurucu ilkelerinin bir birleşimi olarak modelleşmiş nevi şahsına münhasır (sui generis) İslam devleti olarak nitelenebilir. İslam'ın, Pakistan'ı kuracak in-

sanları etnik ayrım gözetmeksizin bir araya getiren ana belirleyici unsur olduğu bu ideolojik yönelim, Hindistan'da azınlık olarak yaşam süren Müslümanları kısa sürede bir Bir İslam devleti kurma hedefine adapte etmiş; İngilizlerin, İkinci Dünya Savaşı ertesinde kısırlaşan ve çıkmaza sürüklenen dış politikalarının etkisiyle Hindistan'dan çekilme ve bu ülkeyi iki ayrı devlete bölme kararlarıyla birlikte, Pakistan, din temelli bir ulus devlet modeliyle haritada yerini almıştır.

Pakistan, İngilizlerin bilerek ya da bilmeyerek uygulamaya koyduğu sorunlu-aceleci bölünme planı sebebiyle, sancılı ve prematüre doğmuştur. Ülkenin kuruluşunda en önemli itici kuvvet olan dinin üst kimlik olduğu hetorojen demografik yapının, zamanla dilsel, etnik ya da mezhepsel hassasiyetler ve taleplerin artmasıyla ülkenin merkezîleşmesine ve ortak hedef ve idealler ekseninde gelişmesine engel olan bir negatif kuvvete dönüşmesi; politik stabilitesizlik, demokrasiye vurulan askerî darbeler, faili meçhul politik suikastler, sınır komşularıyla yaşanan tehlikeli-devamlı çatışmalar, ülkenin gerçekleriyle uyumsuz yamalı yönetim sistemi, ülkenin prematüre doğmasının ürettiği sorunlara yenilerinin -belki de daha büyüklerinin- eklenmesine sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla, ülkenin günümüzde yaşadığı demokratik, toplumsal, politik ve ekonomik sancıların kaynağı, kuruluşunda ülkeye kurulan siyasi tuzaklar ve ülkenin kalkınma dönemlerinde yüzleştiği politik talihsizliklerde saklıdır. Pakistan'ın kronik hastalıkları şimdide değil, geçmişte aranmalıdır ve Pakistan halkını oluşturan tüm bireyler güncel mezhepsel, etnik, siyasal ya da dilsel polemiklerden arınarak, yeniden İslam'ın üst kimlik olarak benimsendiği toplumsal ahenge kavuşmalı, genlerinde var olan demokratik yaşama-yasama pratiklerine dönüş yapmalıdır. Pakistan Devleti ve Pakistan halkı ancak bu şekilde ülkenin siyasal istikrarını zedeleyen lokal

hesaplaşmalardan korunabilecek ve daima müreffeh bir şekilde var olacaktır.

Pakistan, geçirmiş olduğu tüm sıkıntılı evrelere rağmen Güney Asya'nın en önemli askerî, politik ve ekonomik güçlerinden biridir ve özellikle Türkiye için yeri doldurulamaz bir dost, kardeş müttefiktir. Uluslararası medyanın üzerine giydirdiği negatif imaj gömleğinin aksine, edebî, tasavvufi, dilsel ve kültürel anlamda, içinde Hint alt kıtasının insanlığın hizmetine sunduğu tüm medeni birikimi barındıran henüz tüm yönleriyle keşfedilmemiş bir incidir.

Pakistan tarihini güncel ve geçmiş yönleriyle anlayabilmek için Pakistanlıları anlamak ve onların neden Pakistan'a ihtiyaç duyduklarını ayrıntılarıyla idrak etmek zaruridir. Dolayısıyla kitabın ilk bölümünü Pakistan ideolojisinin ve bu ideolojik altyapı üzerine kurgulanan Müslümanların ve Hinduların iki ayrı ulus oldukları hipotezini ortaya koyan iki ulus teorisinin gelişimine ve bu kavramların temel ilkelerini şekillendiren figürlere değindik.

İkinci bölümde, Pakistan'ın kuruluşu öncesi Hindistan'da yaşanan politik gelişmelere yer vermeye çalıştık ve ülkenin kuruluş ilkelerinin ve özelliklerinin şekillenmeye başladığı tarihlerdeki politik gelişmeleri, Hindistanlı Müslümanların yeniden devletleşme serüvenlerini de içine alacak bir perspektifte çözümlemeye gayret ettik.

Pakistan'ın günümüzde yaşadığı temel sorunların, kuruluşunun ilk yıllarında geçirdiği siyasal travmalarda saklı olduğu varsayımımızdan yola çıkarak, üçüncü bölümde Pakistan'ın karşılaştığı ilk politik, ekonomik, askerî ve sosyolojik zorlukları aktardık.

Dördüncü bölümde ise bireysel mülahazalara yer vermeden, emperyalist devletlerin ülke içinde ve sınırında uygulamaya koyduğu ve maalesef işleyen siyasi oyunların ürettiği negatif durumlar ve kavramları hesaba katmadan, ülkenin demografik özelliklerinden doğan politik hassa-

siyetinin içgörüsüyle, Pakistan'ın İslam Cumhuriyeti'ne dönüşme sürecine ve günümüze kadar geçirdiği siyasi dönemlerin temel özelliklerine yer vermeye çalıştık.

Pakistan'ın-Pakistanlıların ideolojik ve siyasal tarihini tek bir kitaba indirgemek ve ülkenin kuruluş öncesi, kuruluş ve kuruluş ertesi dönemlerinde geçirmiş olduğu merhaleleri eksiksiz aktarmak olanaksız olduğundan, kitabımızın kısa dünya tarihleri serisinin bir parçası olduğu gerçeğiyle, Pakistan'ın kuruluşuna temel oluşturan ideolojik birikimi ve ülkenin politik yolculuğunu, postmodern tarih anlayışı çerçevesinde, kronolojik olarak, araştırmacıların ve genel okuyucuların faydalanabileceği ölçüde işlemeye özen gösterdik.

Kitabımızın, sahaya ilgi duyan okuyuculara faydalı olmasını dilerim.

Doç. Dr. Davut Şahbaz
Ankara, 2022

I. BÖLÜM

Pakistan İdeolojisinin Tarihsel Gelişimi

Pakistan ideolojisi; Hindistan Müslümanlarının kendilerini Hindistan'daki diğer dinî ve etnik halklardan ayırt edecek farklı bir dine, kültüre, geleneklere, töreye, edebiyata, dile ve yaşam biçimine sahip oldukları ideasıyla, bağımsız bir İslam devletinde yaşamaları gerektiği ütopyasından türemiştir. İslam'ın öngördüğü kültürel ve sosyal düzenin hâkim olduğu bir devlet modeli öngören bu ideolojik manifesto, zamanla Pakistan'ın kuruluş ilkelerini şekillendirecek bir yapıya dönüşmüştür. Burdeau'nun 'Devlet, insanlar onu düşündükleri için vardır'[1] ifadesi ve devlet sadece kavramsal (conceptual) geçerliğe sahip bir düşünce ürünüdür varsayımı temel alınırsa, Hindistan'da Müslümanların bağımsız bir İslam devleti inşa etme niyetinin, İslam'ın Hindistan'a gelişiyle birlikte bu dini kabul eden insanların zihinlerinde gerçekleştirildiği söylenebilir. Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah'ın, Aligarh Üniversitesi öğrencilerine hitabında kullanmış olduğu "Pakistan, Hindistan'da ilk kişi Müslüman olduğunda kurulmuştu."[2] sözleri bu varsayımımızı destekler niteliktedir. İslam'ı tanıdıktan sonra kolayca kabul eden ve Müslüman olan Hintler, İslam'ı kabullendikleri andan itibaren, bu

---

1 Kapani, Munci, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2009, s. 38.

2 Beluç, Nebi Neciş Han, *Kaid-iAzam ney Kia Soça aor Kia Kaha*, Kaid-i Azam Academy, Karachi, 1985, s. 9.

dini kabul etmeyen soydaşları ile iki farklı ulus olma yoluna girmişler ve zamanla aralarındaki ortak yaşam paydaları azalmaya başlamıştır. Irk anlamında soydaş olan ve ortak kültürel değerlere sahip bu iki toplum, dinî farklılaşma neticesinde birbirlerinden ayrışmaya ve uzaklaşmaya başlamış; bu durum Müslümanları, Pakistan'ın kuruluşu öncesindeki hemen her dönemde, kendilerinin yönetici olduğu bağımsız bir İslam devleti kurma fikri etrafında toplamıştır. Kuramsal içtihatı olgunlaşmaya başlayan bu fikrî oluşum, alt yapısında din olan Pakistan ideasının üst yapısını zamanla askerî, sosyolojik, kültürel, ekonomik ve siyasi etmenlerle donatmış ve kurulması öngörülen Müslüman devlet için ilk pratik adımların atılmasıyla ütopiklikten sıyrılarak gerçeğe dönüşebilecek bir hedefe dönüşmüştür.

Hindistan'a İslam'ı tebliğ etme niyetiyle gerçekleştirildiği düşünülen ilk fetih girişimlerinin Müslüman Araplar tarafından yapıldığı varsayılır. Bu tarihten önce Hindistanlılar ile Araplar arasındaki ilişki ticarete dayalı olmuştur. Hint limanlarından Yemen'e taşınan baharatların ve diğer Hint mallarının buradan diğer Arap bölgelerine dağılımı gerçekleşmiş ve bu ticari faaliyetler İslam öncesi ve sonrası dönemde bu iki medeniyetin buluşmasını mümkün kılmıştır. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali yönetimleri döneminde başladığı düşünülen ilk askerî fetih girişimleri herhangi bir kalıcı etki bırakmamış olsa da daha sonra yapılacak sistemli fetih girişimlerine zemin hazırlama konusunda oldukça başarılı olmuştur. Arapların İndus Vadisi'ne dair bir kazanım elde edemeden geri çekilmek zorunda kaldıkları ilk fetih denemeleri, Haccac bin Yusuf tarafından görevlendirilen Muhammed bin Kasım'ın 711 yılında Hindu yönetici Raca Dahir'i mağlup ederek, alt kıtanın Sind bölgesinde kritik bölgeler kazanmasıyla önemli sonuçlar doğurmaya başlamış ve yerel Hintler ve Müslümanlar arasında dinî, kültürel, mistik, müzikal ve bilim-

sel etkileşimler meydana gelmiştir.[3] Hinduizm'in, insanlar arasında sınıfsal ayrımlar yaratan ve yaşamın adil ve eşit paylaşılmasının önüne set çekerek belirli gruplara ayrıcalık bahşeden kast[4] sisteminden muzdarip olan Hindistan halkı -özellikle son kategordideki çoğunluk-, İslam'ın sunduğu eşitlikçi ve insanlar arasında sınıf ayrımı dayatmayan yapıyı idrak etmiş ve İslam'ın Sind bölgesinden başlayarak alt kıtada kitleler arasında hızla ve kolayca yayılmaya başlamasıyla, bölge halklarının düşünce ve yaşam biçiminde devrim niteliğinde değişimler gerçekleşmiştir.

Muhammed bin Kasım'ın, fethedilen bölgelerdeki adaletli yönetimi, kast sisteminin en üstünde bulunan ve toplumda ayrıcalıklı bir konumda olan kişilerden almaya başladığı cizye, bölgede kastın alt kısmında bulunan insanlar tarafından İslam'ın çabuk kabul görmesinin diğer önemli bir nedeni olmuştur.

---

[3] Kabir, M, *A Short History of Pakistan*, The Inter Services Press Limited, Karachı, 1967, s. 12-13.

[4] Kast sisteminin, MÖ 1500'lerde Ari ırkının Hint alt kıtasına gelmesi ile başladığı bilinmektedir. Nitelik özellikleri itibariyle beyaz tenli ve savaşçı olan bu ırk, kendi kültürlerini karşılaştıkları koyu tenli Hint yerlilerine entegre ederek sınıfsal ayrımın başlamasına yol açmışlardır. Irksal ve dinsel ayrım sonucu ortaya çıkan piramit, Brahman (din adamı), Kshatriya (kral), Vaişya (tüccar) ve Şudra (işçi) sınıfı olarak dörde ayrılmaktadır. Kapalı tabakalaşma tipinin bir örneği olan kast, toplumdaki farklı yaşam tarzlarını yansıtır. Bununla birlikte kast, doğum kaderine bağlı olarak belirlenen bir statüdür ve biçilen bu statü ise sonsuzdur. Hindistan'da yaşayan herkes (dini ne olursa olsun) bu sisteme tabi tutulmaktadırlar. Kast sistemi, Hinduların sosyal yaşamına, ahlakına, kültürüne ve yaşam biçimine hâkimdir. Hindu bireylerin kendini ait olduğu kastın dışında bir kast kategorisinde görmesi imkânsızdır ve bu kurala riayet etmedikleri takdirde dışlanmış barbarlar olarak nitelenirler. Hint toplumunun iskeleti niteliğinde olan kast, etkili bir tabakalaşma sistemi olarak işlevselliğini hâlâ korumaktadır.

> Muhammed bin Kasım fethedilen yerlerde uzun vadeli idari organizasyon alt yapısını oluşturmak için gayret göstermiştir. Yerel halka nazik ve hoşgörülü davranılır; Budhist ve Hindulara özgürce ibadet edebilme hakkı verilerek, Müslümanlarla barış içinde olmaları hedeflenmiştir. Ele geçirilen yerleşim yerlerinde Hindu ve budhistlerin zimmî olarak kabul edilmelerinin akabinde gayrimüslimlere inançlarını yaşama imkânı verilerek, toplumsal haklarının güvence altında tutulması, bölgede olası dinî savaşların da önünü kesmiş olur.[5]

Muhammed bin Kasım'ın Sind bölgesinde yaratmış olduğu atmosfer hızla Hindistan'ın Pencab bölgesinin Multan'a kadar olan kısımlarına kadar yayılmış ve İslami nizam bu bölgelerde halkın yaşam biçimi olmaya başlamıştır.

Muhammed bin Kasım'ın yönetimi ertesinde, 725-872 yılları arasında Araplar Hindistan'a birçok sefer düzenlemiş ancak bölgenin geri kalanında ve Muhammed bin Kasım dönemi sonrasında kaybedilen topraklarda bir hâkimiyet kuramamışlardır. Hindistan topraklarına bu etkisiz ve ufak çaplı fetih girişimleri ertesinde askerî anlamda en kapsamlı ve etkili sefer, Orta Asya'da oldukça etkili bir yönetim merkezi kuran Mahmud Gaznevi (Gazneli Mahmud) tarafından gerçekleştirilmiştir. Gazneli Mahmud, 'cihad ve halifeye hizmet' mottosuyla Hindistan'a 1001-1028 yılları arasında sayısı on altıyı bulduğu varsayılan seferler düzenlemiş ve bu seferlerden elde ettiği zaferler neticesinde Hint Alt kıtasında Türk-İslam sentezinin hâkim olduğu yönetsel düzeni kurmuştur. Muhammed bin Kasım ve Gazneli Mahmud tarafından gerçekleştirilen dinî, siyasi, idari ve kültürel dönüşümler, Müslümanların bir ulus olarak farklı dinî ve kültürel değerler üretmesini sağlamış ve bu doğrultuda bölgede Müslümanlar, din temelinde Hindistan'ın diğer yerel halkından ayrışan bir ulus olarak alt kıtada konumlanmaya başlamıştır. Gazneli Devleti yönetimi esnasında

---

5 Kişmir, Aykut, *Pakistan Tarihinde Türkler,* Demavend, İstanbul, 2019, s. 9.

II. BÖLÜM

Lahor Karar Tasarısı: Pakistan'ın Kuruluş Manifestosu

Hindistan Müslümanlarının alt kıtadaki kaderlerini belirleyecek ve onlara bir yol haritası çizerek bağımsız bir devlet kurma yolunda cesaretlendirecek olan tarihî 1940 Lahor Karar Tasarısı öncesi, siyasi alanı geniş kapsamlı olarak etkileyen en önemli gelişmenin 4 Ağustos 1935 tarihinde İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen Hindistan Anayasası olduğu kabul edilir. Eyaletlere geniş anayasal haklar getiren bu yeni yönetim anayasası vesilesiyle eyaletlerde seçimden başarıyla ayrılan partilere parlamentoya sorumlu kalma şartıyla bakanlıklar oluşturabilme imkânı verilmiş ve kurulacak bakanlıklara mali ve siyasi anlamda yaptırım uygulayabilme hakkı tanınmıştır.

İngilizlerin yönlendirmeleriyle hazırlanan 1935 Hindistan Anayasası ile çalışma, savunma ve din ile ilgili işler İngiliz valinin denetimi altına alınmış, diğer bütün hükûmet yönetiminin işleri ise bakanlıklara devredilmiştir. Anayasanın ilanından önce Hindistan'daki siyasi çalkantılardan hoşnutsuzluğu neticesinde İngiltere'ye yerleşen Muhammed Ali Cinnah'ın Liyakat Ali Han ve birçok Müslüman siyasi liderin çabasıyla Hindistan'a dönmesi bu dönemin Müslümanlar açısından diğer önemli gelişmesidir. Hindistan'a dönmesinin ardından Tüm Hindistan Müslüman Partisi'nin başkanı seçilen ve birçok bölge gezerek çeşitli mitingler düzenleyen Cinnah, kısa sürede Müslüman Par-

tisi'ni güçsüz ve hedefsiz yapısından arındırmış ve 1935 Hindistan Hükûmet Anayasası ertesindeki kritik süreçte Müslümanların bir siyasi aktör olarak nitelenmesini sağlamıştır. Bu yeni anayasal düzenin azınlık kategorisindeki Müslümanların yaşamlarına olumsuz etkileri olabileceğini tahmin eden Cinnah, tüm politikalarını Müslüman Partisi'ni dirençli bir yapıya dönüştürmek ve zamanı geldiğinde yönlendirme kabiliyetine erişmiş bir tarzda hamle yapma seviyesine getirmek niyetiyle gerçekleştirmiştir. Anayasanın yürürlüğe girmesinin ardından 1937 yılının Şubat-Mart aylarında yapılan seçimlerin -bütün eyaletleri kapsayan- sonucunda farklı partilerle seçime katılan Müslümanlar bu dağınık yapılarından ötürü hezimete uğramış, Kongre Partisi ezici bir çoğunlukla eyaletlerde milletvekili çıkarma konusunda başarılı olmuş ve %50 temsil hakkını elde etmesiyle bakanlıkları kurma yetkisi almıştır. 1937 yılındaki tarihî seçim sonucunda Müslümanlar toplam 484, Kongre Partisi ise tek başına 714 vekil çıkarmıştır. Bu sonuçlar ertesinde 21 Mart 1937 tarihinde yapılan parti toplantısında Muhammed Ali Cinnah, Tüm Hindistan Müslüman Partisi'nin eksikliklerini gidermeye odaklanması ve Müslüman oyların ve temsil haklarının Kongre Partisi'ne kaptırılmasının nedenlerinin iyi analiz edilmesi telkininde bulunmuş ve Müslümanların tek ve en büyük temsilcisi olabilmek adına parti çalışmaların hızlandırılmasını önermiştir.

İngilizlerin alt kıtayı sömürgeleştirme faaliyetleri sonucunda her geçen gün güç kazanan ve Müslümanların yönetimi sırasındaki pasif durumlarından sıyrılıp Hindistan siyasi yaşamında söz sahibi olmaya başlayan Hinduların, özellikle 1937-1939 yılları arasındaki hükûmette önemli bakanlıklar elde etmesi ve bu bakanlıkların yaptırım gücünü kullanarak Müslümanlar üzerinde yaşamın her alanında baskı oluşturması Hindistan Müslümanlarının siyasi ve

sosyal anlamda kazanım elde edememeleri sonucunu doğurmuştur. 1937-1939 yılları arasında Kongre Partisi'nin hâkimiyetinde geçen dönemde Müslümanların temsilcisi Müslüman Partisi'nin hükûmetteki ve yerel bölgelerdeki siyasi etkisi oldukça azalmış, Müslümanlar devlet memurluklarından uzaklaştırılmış, Urdu dilinin etkisi azaltılarak Hindi dili ön plana çıkarılmış, Vardha ve Vidia Mandır eğitim anlayışları yaygınlaştırılmış ve Banda Mataram uygulaması ile Hindistan'daki halkın Hindu milliyetçiliğine bürünmesi ve Müslümanlara karşı cephe alması sağlanmıştır. Bu olumsuz gelişmeler Müslüman milliyetçiliğinin önüne geçmekte ve bir süreliğine de olsa Müslümanların ülke idaresinde pasifize edilmesinde başarılı olmuştur. Doç. Dr. Hakan Kuyumcu Kongre Partisi'nin hükûmeti ele geçirdiği yıllar arasında aldığı Müslümanları ötekileştirici kararları şu şekilde maddeleştirmiştir:

1. Resmî dil Hintçe yapıldı.
2. Kongre Partisi bayrağı ulusal bayrak statüsü verildi.
3. İnek kesimi yasaklandı.
4. Okullarda Gandhi'nin resmine ibadet etmeleri için Müslüman çocuklar zorlandı.
5. Bankim Çandra Çatterci'nin ***Ananda Math*** adlı romanından alınan, Müslüman karşıtlığı içeren bir şarkı olan Banda-Mataram Hindistan'ın ulusal marşı yapıldı.
6. Müslümanlara yeni cami yapmalarına izin verilmedi. Hindular, Müslümanlar ibadet ederken camilerin önünde davul çaldılar.
7. Varda Talim projesiyle Müslüman çocuklarını etkilemek Hindistan'da yaşayan insanların bütününün Hindistanlı olduğunu ve bundan dolayı bir ulus oldukları öğretilmeye çalışıldı.
8. Vidya Mandar Planıyla Mandar eğitiminin ilk düzeyinin Bihar ve C.P.'de zorunlu yapılmasına çalışıldı. Böylece Müslüman kültür ve gelenekleri yok edilecekti.
9. Hükûmet dairelerinin kapıları Müslümanlara kapatıldı.
10. Müslümanlar ticaret ve tarımda zarara uğratıldı.

III. BÖLÜM

Pakistan'ın I. Genel Valisi Muhammed Ali Cinnah ve Pakistan Devleti'nin İlk Kabinesi

Muhammed Ali Cinnah 7 Ağustos 1947 tarihinde büyük bir coşkuyla karşılandığı Karaçi'ye ulaşmış ve Pakistan 15 Ağustos 1947 tarihinde yaklaşık seksen milyon Müslüman nüfusa sahip bir ülke sıfatıyla kurulduğunu açıklamıştır. İngiliz Genel Vali Lord Mountbatten Karaçi'ye gelerek gücün Pakistan'a devrini resmî olarak gerçekleştirmiş ve Hindistanlı Müslümanların yüzyıllar süren özgürlük hareketleri başarıyla sonuçlanmıştır. 11 Ağustos 1947 tarihinde Pakistan'ın Kurucu Meclisi başkanlığına seçilen ve Pakistan'ın ilk genel valisi olan Muhammed Ali Cinnah, yapmış olduğu ilk toplantıda, bağımsızlık uğruna yaşamlarını feda eden halkına minnettar olduğunu vurgulamış ve Hindistan ile iyi ilişkiler kurmak istediklerini belirterek, bu ayrılığın iki düşmandan ziyade iki dost ülkenin doğmasına vesile olması temennisini dile getirmiştir. Bu süreçte Pakistan'ın üstünde Hilal'in ve Ay'ın olduğu devlet bayrağı da takdim edilmiştir.

Pakistan araştırmacıları, Pakistan'ın kaosun içine doğduğu ve bu doğumun eksik olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Zira Pakistan, eşi benzeri az görülür şekilde, kurulduğunda merkezî hükûmete, idari mekanizmaya, organize ordu gücüne, oturmuş mali sisteme ve başkente sahip olmamıştır. Dahası, Pakistan'ın kurulmasıyla birlikte Pakistan sınırlarında kalan bölgelerde-özellikle Pencab- çalışan

deneyimli Hindu ve Sih yönetici, bürokrat ve memurlar, bölgelerdeki çatışma ortamının etkisiyle yaşadıkları alanlardan ayrılarak Hindistan'a göç etmişlerdir. Eğitimli ve üst düzey yöneticilik yapabilecek Müslüman bürokratların sayıca az olmasından ötürü devlet mekanizmasında ciddi boşluklar doğmuş ve bu durum ülkenin verimli bir şekilde yönetilebilmesinin önünde büyük bir sorun yaratmıştır. Ayrıca devletin idaresi için gerekli olan resmî dokümanlar ve kayıtların büyük kısmı Hindistan'da kalmış, temel devlet dairelerinde çalışmak için gerekli fiziki olanaklar bölünme sürecinde hasar görmüştür. Muhammed Ali Cinnah, ülkenin acilen bir yönetime sahip olmasının ve bu doğrultuda temel yönetim dinamiklerinin oluşturulmasının gerekliliğinin farkındalığıyla, yakın arkadaşı ve Pakistan'ın kurulma sürecinde en önemli detekçisi Liyakat Ali Han ile birlikte kabine kurmak için girişimlere başlamıştır. Muhammed Ali Cinnah 15 Ağustos 1947 tarihinde kurucu kabineden tam yetkisini almış ve çalışma arkadaşlarından Muhammed Şerif'e derhal 1935 Hindistan Anayasası'nın modifiye edilmesi talimatını vermiştir. Pakistan'ın ilk kabinesi aşağıdaki isimlerden oluşmuştur:

Başbakan: Navabzada Liyakat Ali Han
Savunma ve Dış İlişkiler Bakanı: Navabzada Liyakat Ali Han
Gıda, Sağlık ve Tarım Bakanı: Raca Gazanfer Ali Han
İletişim Bakanı: Serdar Abdul Rab Niştar
Ticaret, Sanayi ve Bayındırlık Bakanı: I.I. Chundrigar
Hukuk ve Çalışma Bakanı: Cogindar Nath Mandal
İçişleri, Bilgi ve Eğitim Bakanı: Fazlur Rahman
Maliye Bakanı: Gulam Muhammed
Muhammed Ali Cinnah ve kabinesinin ilk önemli işleri Karaçi şehrini Pakistan'ın başkenti yapmaları olmuştur.

İlk Adımlar, İlk Zorluklar

Pakistan Hükûmeti İngilizlerin Hindistan yanlısı tutumu, Sihlerin militarist eylemleri ve Hinduların bölünmeyi hazmedememe sıkıntısı nedeniyle, kuruluşunun ilk günlerinden itibaren iç ve dış birçok meseleyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Hindistan Kongre Partisi yöneticileri, Pakistan'ın kuruluşuna engel olamamanın vermiş olduğu can sıkıntısının etkisiyle, gücünü büyük bir çabanın sonucu doğan Pakistan'ın gelişimini durdurmak ya da sakat gelişimini sağlamak için kullanmıştır. Hindu kongre Partisi yöneticilerinin niyeti Pakistan'ı güçsüz kılarak Hint alt kıtasında kendi hükümranlıklarını sürdürmek ve Pakistan'ı kendilerine muhtaç bir devlet hâline getirmek olmuştur. Bunun dışında Pakistan devlet mekanizması oluşturmada, iç isyanları bastırmada, mültecilerin yerleşik hayata geçmelerini sağlamada, ekonomik kaynak yaratmada ve yargı, yürütme ve yasama organları oluşturmada oldukça güçlük çekmiştir. Tüm bu sorunlara rağmen Muhammed Ali Cinnah ve kabinesi gerek dış ilişkiler gerekse iç işleyiş anlamında oldukça başarılı adımlar atmışlar ve Pakistan'ın ayakları üzerinde durmasını sağlayacak çeşitli reformlar yaparak ülkeyi Güney Asya'nın güçlü devletleri arasına sokabilmek için yoğun mesai harcamışlardır. Muhammed Ali Cinnah'ın genel valilik döneminde Karaçi'yi başkent yaparak bölgedeki Sindli politikacıları ve halkı merkezî hükûmete bağlı birer unsur hâline getirmesi ve 1948 yılında yayınladığı sanayi politikası bildirgesi ile endüstrileşmenin önündeki engelleri kaldırması dolayısıyla Pakistan, emekleme dönemini daha fazla kalıcı hasar almadan tamamlamıştır. Cinnah'ın kısa sürecek yönetim döneminde en hassas olduğu noktalar ise azınlıkların korunması, temel hak ve özgürlüklerin garanti altına alınması ve mezhebe dayalı siyaset ve hizmet anlayışının terk edilmesi olmuştur. Cinnah, özgürlükler ülkesi olarak hayal ettiği Pakistan'ı, yönetimi

IV. BÖLÜM

Muhammed Ali Cinnah'ın Vefatı ve 2. Genel Vali Hoca Nazimuddin Dönemi

Pakistan'ın kurucusu ve ebedi lideri Muhammed Ali Cinnah, 1940 yılından itibaren çeşitli sağlık problemleri yaşamasına ve doktorlarının dinlenmesi gerektiği telkinlerine rağmen, Pakistan'ı kurmak, güçlendirmek ve gelecekte var olmasını sağlayacak temel dinamikleri oluşturmak için daha da fazla çalışmayı seçmiştir. Muhammed Ali Cinnah'ın sağlık sorunları zamanla ciddileşmiş ve 12 Nisan 1948 tarihinden itibaren hastalığı bedenini esir almaya başlamıştır. Muhammed Ali Cinnah 11 Eylül 1948 tarihinde Karaçi'de Pakistan'ın kuruluşundan yaklaşık on üç ay sonra yaşama veda etmiştir. Britanya hükûmetinin son Hindistan Devlet Sekreteri Lord Pethick-Lawrence'ın Muhammed Ali Cinnah'ın vefatı ertesinde kullandığı ifadeler, bu büyük liderin ülkesi için yaptıklarını özetler niteliktedir:

"Gandi bir suikastçının ellerinde öldü; Cinnah ise, Pakistan'a olan bağlılığı nedeniyle gözlerini yumdu".[1]

Muhammed Ali Cinnah kısa süren Pakistan yöneticiliği süresince, ülkeyi, modern, azınlıkların haklarının dahi eksiksiz olarak hukuki güvence altına alındığı, bütün mez-

[1] Mujahid, Sharif-al, "Quaid-i Azam Mohammad Ali Jinnah: The Founder of Pakistan", Journal of the Regional Cultural Institute, 1976, Vol. VIII, No 3&4, s. 49.

heplere ve etnik kökenlere saygılı ve eşit mesafede olunan, bürokrasinin hâkimiyetinden uzak bir tarza kavuşturmakla meşgul olmuş ve kendini 'yaşa ve yaşat' anlayışına sadık bir şekilde ülkeyi yönetmeye adamıştır. Ekonomik gelişimde endüstrileşmenin önemine dikkat çeken Cinnah, ulusal mali politikaların uluslararası yapıya entegresine yönelik önemli planlamalar yapmıştır. Cinnah döneminde Pakistan devleti, uluslararası politik ilişkilerini ılımlı bir temel üzerine inşa etmiş ve bu sayede dünya genelindeki ülkelerin Pakistan'ı tanıması kolaylaşmıştır. Burada önemli bir hususa değinmekte fayda vardır. Afganistan, Pakistan'ın Birleşmiş Milletler üyeliğine destek vermeyen, hatta karşı çıkan tek devlet olmuştur. Özellikle Pakistan'la yaşadığı sınır uzlaşısızlıkları Afganistan'ın Pakistan'a destek vermemesinin temel sebebi olarak gösterilir. Pakistan'ın bu dönemde iyi ilişkiler geliştiremediği diğer bir devlet ise Sovyetler Birliği olmuştur.

Muhammed Ali Cinnah'ın erken vefatı, zaten eksik doğuşunun acılarıyla boğuşan Pakistan'da çok büyük bir boşluk-belirsizlik daha yaratmış, bunun farkında olan Müslüman Partisi liderleri, İngiltere'de eğitim görmüş ve ülkenin sevilen siyasilerinden olan Hoca Nazimuddin'i acilen Pakistan'ın ikinci genel valisi olarak atamıştır. Bu arada Hindistan Pakistan'ın içinde bulunduğu politik belirsizliklerin de vermiş olduğu destekle, daha önce yöneticisi tarafından Hindistan'a ya da Pakistan'a katılmayacağı açıklanan Haydarabad'a girmiş ve bu bölgeyi sınırlarına katmıştır. Hoca Nazimuddin geçmişte eğitim bakanlığı, içişleri bakanlığı ve eyalet başkanı olarak görev yapmış saygın bir bürokrat olarak nitelendiğinden Pakistan halkı tarafından da benimsenmiş ve destek görmüştür. Pakistan'da Muhammed Ali Cinnah'ın vefatı, bir başka dönüşüme daha sebebiyet vermiştir. Muhammed Ali Cinnah'ın döneminde büyük önem atfedilen genel valilik makamı, Cinnah'ın ar-

dından otoriter yapısını kaybetmeye başlarken, başbakanlık makamının ağırlığı artmaya başlamıştır. Kuşkusuz bu durumda dönemin başbakanlık koltuğunda Pakistan hareketinin önemli isimlerinden ve Muhammed Ali Cinnah'ın en güvendiği kişilerden olan Liyakat Ali Han'ın oturuyor olmasının da payı büyüktür. Zira Liyakat Ali Han, ülke genelinde yapmış olduğu siyasi görüşmeler ve toplumsal temaslar neticesinde Pakistan halkının güven duyduğu bir politikacı olmayı başarmış ve siyasi anlamda prestijini yükseltmiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak meclisin de desteğini alan Liyakat Ali Han, siyasi ve yönetsel gücün büyük bir kısmını eline almıştır. Bu dönem, Pakistan'da parlamenter rejimin ilk adımlarının atıldığı dönem olarak tarif edilir ve Pakistan'da demokratik yönetsel sürecin başlangıcı açısından bu döneme büyük önem atfedilir. Hoca Nazimuddin'in gölgede kalmaya başladığı bu dönemde Liyakat Han daha aktif bir politika izlemiş ve ülkenin sorunlarının çözümü için birçok paydaşla yaptığı görüşmeler sonucunda öncelikli hedeflerinin bir anayasa hazırlamak olduğunu deklare etmiştir. Zira bu dönemde Pakistanlı siyasiler, 1935 Hindistan Anayasasının revize edilmiş bir türünü anayasası olarak kullanmak durumunda kalmış ve kuruluşun ilk yıllarında siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlarla mücadele etmekten dolayı henüz kendine ait bir anayasa hazırlama aşamasına gelememişlerdir.

Hoca Nazimuddin'in yönetim sürecinde karşılaştığı ilk ve en önemli sorun yöneticisi Müslüman olan ve Pakistan'a katılması öngörülen, 16 milyon nüfusa sahip ve bölünmeden önce Hindistan'ın en büyük prens devleti olan Haydarabad'ın 11 Eylül 1948 tarihinde Hindistan tarafından ele geçirilmesi ve bunun sonucunda bölgenin Hindistan'ın kontrolüne geçmesi olmuştur. Keşmir meselesinin ardından, Hindistan ve Pakistan arasındaki yıkıcı sorunlara bir yenisi daha eklenmiş ve henüz Muhammed Ali Cinnah'ın

vefatı sonrasında oluşan kaotik ortam düzeltilemeden, Hoca Nazimuddin ve Liyakat Ali Han'ın karşısında büyük bir kaybedişin sorumluluğu daha belirmiştir.

Hoca Nazimuddin ve Liyakat Ali Han'ın yönetimi döneminde yetmiş dokuz üyeden oluşan kurucu meclis ve siyasi liderler, bir anayasa yapılması gerekliliğinin bilinciyle ve sorumluluğuyla, bir yandan federal meclisin yürütme uygulamalarını gerçekleştirirken bir yandan da yeni anayasa oluşturulması için çalışmalara başlamıştır. Meclisin büyük bölümünü Pencab ve Sind eyaletlerinin toprak sahipleri ve ağaları oluşturduğundan[2], bu temsilciler kendi ticari işlerini yürütmekle meşgul olup, meclis toplantılarına nadiren katılmış dolayısıya meclis yaklaşık yirmi ay sonunda anayasa yapma anlamında nihai kararlar alabilmiştir. Bu anayasa oluşturma çalışmalarının ilk adımı ise Liyakat Han öncülüğünde 12 Mart 1949 tarihinde ilan edilen ve Pakistan'ın Magna Carta'sı olarak nitelenebilecek Hedefler Kararı (Karardad-i Makasad/Objectives Resulotion) olmuştur. Hedefler kararı Pakistan'ın ilk anayasal taslağı olması ve gelecek yıllarda hazırlanacak anayasalara kaynaklık etmesi dolayısıyla Pakistan'ın anayasa tarihi açısından oldukça önemli ve değerlidir. Dönemin Pakistan başbakanı Liyakat Ali Han mecliste kararları takdim ederken aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

"Pakistan talebini harekete geçiren idealler devletin temel taşını oluşturmalıdır. Demokrasi kelimesini İslami manada kullandığımız vakit, yaşamın her alanını kapsadığını görürüz. Hükûmetimiz ve toplumumuz ile doğrudan ilişkili, eşit geçerliliğe sahiptir. Çünkü İslam'ın en büyük katkılarından biri bütün insanların eşit görülmesi fikridir".[3]

---

[2] Pakistan'ın kuruluş ertesindeki dönemde, feodal düzenin mirası olarak nitelenebilecek bu tür bulgulara rastlanmaktadır.

[3] Nadıem, Ihsan H., *A Brief History of Pakistan-From Earlıest Tımes*, Sang-e

DİZİN

Semboller

3 Haziran Bildirisi 11, 120
1940 63, 67, 72, 73, 78, 84, 85, 87, 88, 90, 157, 236
1945 11, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 229, 232
1946 11, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 229
1947 15, 80, 95, 96, 120, 121, 123, 124, 126, 127, 129-134, 141, 142, 144, 151-155, 229-233, 235-237
1956 Anayasası 12, 178, 181, 182
1962 Anayasası 12, 185, 186, 201
1973 anayasası 201, 208

A

Abdul Cabbar Hayri 30
Afgan 15, 44, 206
Afganistan 30, 40, 45, 147, 158, 205, 206, 207, 219
Aga Han 30, 35
Ağustos Teklifi ve Cripps Heyeti 11, 88
Ali Hucveri 23
Almanya 5, 67, 90, 92
anlaşma 46, 77, 94, 125, 147, 149, 150, 152, 184, 187, 199, 200, 201
Arap 15, 20

B

Babür Devleti 26
Babür İmparatorluğu 24
Bahadur Şah Zafer 26
Bahauddin Zekeriya 23
Bangladeş 12, 42, 178, 191, 194, 197
barış 22, 40, 78, 115, 121, 122, 126, 187, 190, 217
Beluçistan 38, 44, 79, 114, 117, 135, 173, 194, 195, 200, 221, 224, 227
Benazir Butto 13, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 221, 222, 223, 228
Bengal 11, 24, 25, 35, 42, 49, 52, 54, 73, 79, 80, 112, 114, 116, 117, 127, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 171, 172, 195, 196, 197, 198
Bilaval Butto 228
Birleşmiş Milletler 147, 155, 158, 169, 189, 190
bölünme 9, 16, 31, 39, 59, 67,

69, 77, 83, 84, 85, 105, 121, 122, 123, 126, 128, 130-133, 137-139, 142, 144, 148, 150, 151, 152, 153, 196
buhran 227
Burdeau 19

C

Churchill 67, 102, 106
cihad 22
Cogindar Nath Mandal 142

Ç

Çodhiri Muhammed Ali 176, 177, 179, 181, 187
Çodhiri Rahmat Ali 11, 42, 43, 44, 45, 54, 60, 233

D

Dadhu Mian 25
Devlet 16, 19, 20, 24, 28-30, 37-42, 44, 46, 48, 49, 51, 53-55, 57, 58, 61, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 76-86, 91, 93, 94, 101, 102, 103, 110, 113, 114, 116, 123, 125, 126, 128, 133, 141-143, 146, 150, 158, 163, 164, 165, 167, 174, 182, 183, 185, 189, 190, 215
dini 19, 20, 21, 23, 34, 37
Doğu Hindistan Şirketi 24
Doğu Pakistan 11, 12, 136, 164, 173, 174, 177, 178, 182, 188, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199
dominyon 89, 94, 96, 127, 128, 129, 150

E

Ekber İlâhabadi 26
emperyalist 17
Eyüb Han 12, 150, 174, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193

F

Faruk Ahmed Han Leghari 214, 215
Fatima Cinnah 72, 74, 188
Fazlur Rahman 142

G

Gandi 47, 50, 56, 57, 58, 84, 85, 96, 100, 101, 102, 104, 105, 107, 122, 123, 147, 157, 200
Gulam Muhammed 12, 142, 170, 171, 172, 174, 175
Gulam Mustafa Catoi 211, 212
Guriler 23
Güney Asya 5, 17, 70, 143, 217

H

Hacı Şeriatullah 25

halife 22
Hedefler Kararı 12, 160, 161, 162, 164
Hılciler 23
Hilafet Hareketi 47, 48
Hindi dili 65
Hindistan'ı Terk Et Hareketi 11, 99
Hindistan Pakistan Savaşı 188
Hindu 20, 21, 22, 25, 29-31, 33, 34, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 50-52, 54, 56, 57-60, 65, 66, 68, 69, 71, 74, 76, 78, 80, 82-87, 94, 95, 100-104, 106, 108, 111, 114, 115, 117, 120, 122, 123, 131, 142-145, 147, 148, 151, 153, 237
Hindular 23, 25, 27, 28, 33, 37-39, 46, 47, 48, 57, 65, 66, 77, 80, 84, 86, 88, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 131, 133
Hint 15, 17, 20, 21, 22, 37, 41, 43, 45, 88, 89, 90, 129, 133, 143, 230
Hint alt kıtası 15
Hoca Muinuddin Çişti 23
Hoca Nazimuddin 12, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 169, 170, 171, 172
H.S. Suharvardi 181

I

I.I. Chundrigar 142
II. Dünya Savaşı 67, 88, 90, 91, 99, 235, 236

İ

iki ulus teorisi 29, 30, 40, 44, 53, 60, 80, 85, 123, 133, 202
İltutmuşlar 23
İmran Han 13, 224, 226, 227, 228
İngiliz 15, 24, 25, 27, 29, 30, 37, 38, 41, 53, 54, 56, 63, 66, 67, 81, 82, 84, 89, 92, 93, 94, 102, 105, 115, 116, 119, 126, 127, 128, 130, 131, 133, 134, 139, 141, 150, 151, 152, 153, 175, 231
İskender Mirza 12, 174, 175, 176, 178, 179, 182, 183
İslamabad 5, 185, 216, 232, 233
İslamizasyon 181, 204, 206, 208, 209, 212, 218, 219, 225
İsmail İbrahim Çundirigar 182

J

Japonya 91, 92, 93, 100
John Bright 30

K

Kabine Heyeti ve Hindistan Planı 11, 115

kaos 78, 85, 95, 103, 120, 182
Karaçi 32, 66, 67, 71, 131, 141, 142, 143, 146, 157, 173, 185, 211, 230, 233
kast 21, 37
Keşmir 40, 44, 45, 132, 137, 138, 149-155, 159, 169, 189, 190, 200, 217, 229, 231, 233, 236, 237
Kongre 25, 33, 35, 39, 46, 48, 50, 51, 56, 58, 64, 65, 66, 68-71, 77, 80, 83, 84, 86-88, 90, 91, 94-97, 99-105, 108, 109, 110-123, 126, 131, 143, 176
Kraliçe Victoria 26
kronolojik 18
Kuzeybatı Sınır Eyaleti 38, 44, 112, 114, 117, 135, 200, 210
Kuzey Hindistan 23, 30
küresel 28, 35, 91, 189, 200, 202, 212, 215, 219, 227

L

Lal Bahadur Şastiri 190
Liyakat Ali Han 12, 51, 63, 72, 74, 115, 131, 142, 159, 160, 162-164, 167, 168, 169, 170
Lodiler 23
Lord Linlithgow 67, 90, 91
Lord Mountbatten 120-124, 131, 139, 141, 151-154
Lord Wavell 11, 105, 106, 107, 109, 110, 120

M

Mevlana Abdulhalim Şarar 30
Mevlana Muhammed Ali 30, 47
Mirza Esedullah Han Galib 28, 236
Moğol 15
Muhammed Abdul Kadir 30
Muhammed Ali Bogra 12, 172, 174, 175, 176, 177
Muhammed bin Kasım 20, 21, 22
Muhammed Eyüb Han 12, 182
Muhammed İkbâl 11, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 50, 52, 53, 55, 199, 231, 233
Muhammed Yahya Han 12, 192, 193, 194
Muhammed Ziya ul Hak 12, 204
Mustafa Kemal Atatürk 41, 47
Müslüman 19, 20, 23, 25-31, 33, 35-88, 90, 91, 93, 95-98, 101, 102, 104, 106, 108-123, 125, 126, 130-133, 135-139, 141, 142, 144, 145, 148, 151, 153, 154, 158, 159, 166, 167, 170-172, 176, 179, 186, 209, 210, 216, 222, 223, 224, 227, 228
Müslüman Birliği 38, 46, 47, 58,

69, 71, 86, 119, 125, 126, 131, 172, 176, 209, 216, 222, 223, 224, 227, 228
Müslüman Birliği Partisi 38, 46, 58, 69, 71, 86, 131, 172, 176, 209, 216, 222, 223, 224, 227, 228

N

Navabzada Liyakat Ali Han 142
Navaz Şerif 13, 209, 212, 213, 216-226, 228
Nehru 48, 56, 66, 94, 96, 100, 102, 115, 118, 119, 122, 123, 124, 126, 150, 168, 169, 184, 200

P

Pakistan 15-20, 22, 28, 29, 30, 31, 33-36, 38-48, 50, 52-61, 63, 66, 67, 69, 71, 73, 75, 78, 80, 82, 83, 85- 88, 93, 96, 97, 98, 10-102, 104, 105, 110, 113, 114, 116-118, 120, 122-127, 129- 139, 141-165, 168-185, 187-200, 202-212, 214-237
Pakistan Halk Partisi 192, 194, 195, 198, 203, 209, 210, 212, 214, 216, 222, 223, 224, 227, 228
Pakistan İdeolojisi 11
Pan-İslamizm 30
Pencab 11, 22, 38, 44, 54, 72, 73, 79, 98, 108, 112, 114, 116, 117, 122, 127, 130, 132-135, 137, 138, 141, 145-147, 149, 160, 164, 173, 189, 195, 210, 211, 223, 224, 227
Pervez Müşerref 13, 218, 219, 220- 223
politik 15-18, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 36, 37, 41, 46, 47, 50-52, 54, 58, 60, 68, 70, 82, 89, 103, 109, 121, 130, 151, 158, 161, 168, 175, 177, 181, 182, 188, 193, 197, 198, 202, 204, 206-216, 219-221, 223-227
postmodern 18

R

Raca Gazanfer Ali Han 142
Radcliffe Sınır Komisyonu 11, 133, 134, 135
Roosevelt 67

S

savaş 25, 54, 67, 71, 84, 86, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 145, 168, 189, 197, 217
Seçim 13, 109, 112, 209
seküler 15, 48, 165, 181, 205, 209, 213, 220, 221

Serdar Abdul Rab Niştar 142
Serdar Gül Muhammed 30
Seyid Ahmed Birelvi 25
Seyid Cemaluddin Afgani 30
Seyyid Ahmed Han 11, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 49, 54, 60, 81
Seyyid Ahmed Şehid 25
Sıkıyönetim 12, 182
Sih 85, 98, 108, 118, 142, 144, 145
Sihler 25, 85, 108, 112, 122, 145
Simla Konferansı 11, 105, 107, 109
sind 38
Singapur 91
Sir Abdullah Harun 30, 81
Sir Cyril Radcliffe 134, 135, 136
Staffırd Cripss 92

Ş

Şahbaz Şerif 228
Şah Veliyullah 25
Şeyh Ahmed Sirhindi 25
Şeyh İsmail 23

T

Tarih 56, 59, 66, 82, 83, 85, 86, 93, 97, 101, 114, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 236
Taşkent Deklarasyonu 12, 190
Tek Birim 177, 178, 193
Temel İlkeler Komitesi 12, 162, 163, 164, 170
Temel İlkeler Komitesinin İkinci Bildirgesi 12, 170
Tipu Sultan 24, 25
Tito Mir 25
Tuğluklar 23
Tüm Hindistan Müslüman Birliği Partisi 38
Türk 15, 22, 23, 28, 231, 236, 237
Türkiye 17, 40, 41, 47, 185, 220, 225, 232

U

Ulema 163, 165
Urdu Dili 5, 23, 164

W

Warren Hastings 24
Wilfrid Scawen Blunt 30

Z

Zülfikâr Ali Butto 12, 190, 192, 193, 195, 198-205, 209, 210, 227